

2020 m. Europos restruktūrizavimo stebėjimo centro ataskaita: tarpvalstybinis restruktūrizavimas

Išvadas

Šios ataskaitos tikslai dvejopi: pirma, siekiama peržiūrėti pastarojo meto restruktūrizavimo veiklą Europos Sąjungoje, įskaitant pirminį koronaviruso (COVID-19) krizės poveikį, ir, antra, išsamiau išanalizuoti tarptautinio pobūdžio restruktūrizavimo veiklą, kurioje dalyvauja tarptautinės įmonės. Atlikti pastarąją analizę paskatino tai, kad šios įmonės, priimdamos su strateginiu planavimu susijusius sprendimus, įskaitant sprendimus dėl gamybos vietos pasirinkimo ir darbuotojų samdymo, vis dažniau atsižvelgia į tarpvalstybinį aspektą. Didesnių tarptautinių įmonių pasaulinėse būstinėse priimami sprendimai daro vis didesnę įtaką veiklai nacionaliniu ir vietos lygmenimis. Tai kelia sunkumų darbuotojų atstovams, įskaitant Europos darbo tarybas (EDT), kurių tikslas – sudaryti sąlygas informuoti tarptautinių įmonių darbuotojus ir su jais konsultuotis priimant jiems įtakos turinčius sprendimus.

Pagrindinis analizės šaltinis – Europos restruktūrizavimo stebėjimo centro įvykių duomenų bazė, kurioje nuo jos sukūrimo pradžios 2002 m. sukaupta informacija apie daugiau kaip 25 000 didelio masto restruktūrizavimo atvejų, tarp kurių – beveik 2 000 atvejų nuo 2019 m. pradžios. Tarptautinio restruktūrizavimo analizė papildyta konkrečių tarptautinio gamybos perkėlimo atvejų tyrimais.

Politinės aplinkybės

2020 m. ES darbo rinkas sukrėtė pirmasis COVID-19 krizės etapas. Bent jau iš pradžių dėl didelio ES ir valstybių narių fiskalinio atsako buvo sušvelninti kai kurie labiausiai gąsdinantys padariniai. Tačiau krizės atgarsiai, ypač labiausiai nukentėjusiuose sektoriuose, pareikalaus nuolatinės valstybės paramos siekiant apsaugoti namų ūkius ir įmones bei padėti pagrindus tvariam atsigavimui. Be to, siekiant strateginių ES tikslų, pavyzdžiui, iki 2050 m. pasiekti anglies dioksido poveikio neutralumą, reikės pertvarkyti gamybinę veiklą, o tai apims plataus masto restruktūrizavimą.

Tarptautinės įmonės iš esmės yra atsparios ir gali aktyviai dalyvauti gaivinant ekonomiką bei siekiant šių ilgalaikių tikslų. Joms tenka didelė pasaulinės gamybos (28 %) ir užimtumo (23 %) dalis, o jų pasaulinės prekybos dalis dar didesnė. Sprendimai, kuriuos šios įmonės priima dėl savo veiklos vietos, turi įtakos dešimčių milijonų europiečių užimtumo statusui, taip pat jų bendruomenių ir regionų gerovei. Iš dalies dėl didėjančios jų ekonominės įtakos ES parengė politikos priemones, kuriomis siekiama remti darbuotojų atstovavimą tarptautiniu lygmeniu (direktyvos, kuriomis įsteigiamos Europos darbo tarybos, taip pat informavimo ir konsultavimosi teisės), kad būtų atkurta socialinių partnerių prerogatyvų pusiausvyra, visų pirma tarpvalstybinio restruktūrizavimo atvejais. Dėl didelio masto restruktūrizavimo atleistų darbuotojų perkvalifikavimo finansavimas buvo teikiamas per Europos prisitaikymo prie globalizacijos padarinių fondą (EGF), kuris buvo naudingas šimtams tūkstančių Europos darbuotojų.

Pagrindinės išvados

- Per 2020 m. pirmąjį pusmetį dėl COVID-19 krizės su restruktūrizavimu susijusių prarastų darbo vietų skaičius buvo dvigubai didesnis nei slenkančio vidurkio rodiklis. Poveikis darbo rinkai buvo labai selektyvus: dviejuose dideliuose sektoriuose – transporto (įskaitant oro transportą) sektoriuje ir viešbučių bei restoranų sektoriuje prarastų darbo vietų skaičius sudarė beveik pusę visų paskelbtų darbo vietų praradimo atvejų (palyginti su mažiau nei 10 proc. įprastu laikotarpiu). Šiuos sektorius labiausiai sutrikdė fizinio atstumo laikymosi priemonės, priimtose siekiant sumažinti viruso plitimą. Išsamesnę informaciją apie pradinį COVID-19 krizės poveikį bus galima pateikti tik tada, kai bus sumažintos arba panaikintos laikinos fiskalinės paramos priemonės, kurias vyriausybės priėmė siekdamas sušvelninti jos poveikį.

- Maždaug 1 iš 20 Europos restruktūrizavimo stebėjimo centro nustatytų didelio masto restruktūrizavimo atvejų yra tarpvalstybiniai ir daro poveikį bent dviejose šalyse vykdomai veiklai. Tokių atvejų poveikis užimtumui paprastai būna daug didesnis, todėl restruktūrizavimo procesai yra ilgesni ir sudėtingesni. Vidutiniškai kiekvienu tarptautinio restruktūrizavimo atveju (išskyrus verslo plėtros atvejus) prarandama daugiau kaip 3 000 darbo vietų, t. y. maždaug septynis kartus daugiau nei vykdant restruktūrizaciją šalies viduje.
- Visa restruktūrizavimo veikla yra cikliška, piko laikotarpiai sutampa su nuosmukio laikotarpiais, ir šios tendencijos ypač ryškios tarpvalstybinėje restruktūrizavimo veikloje. Ekonomikos nuosmukio metu, įskaitant nuosmukį dėl COVID-19 krizės, darbo vietų prarandama palyginti daugiau ir dažniau.
- Atlikus tarptautinio restruktūrizavimo atvejų tyrimus nustatyta įvairių motyvų, kuriais grindžiami tarptautinių įmonių sprendimai perkelti gamybą iš vienos valstybės į kitą, tačiau mažesnės darbo sąnaudos ir toliau yra svarbiausias kriterijus.
- Atvejų tyrimai rodo, kad kolektyvinės reprezentacinės struktūros veikia vietos, nacionaliniu, ES ir pasauliniu lygmenimis. Tai gali būti naudinga stiprinant ryšius ir padedant koordinuoti darbuotojų atstovų dalijimąsi informacija ir galbūt jų veiksmus, tačiau gali silpninti jų įtaką tarpvalstybinių restruktūrizavimo operacijų valdymui.
- Atsižvelgiant į tarpvalstybinio restruktūrizavimo veiklos mastą ir poveikį skirtingose valstybėse narėse, taip pat į tai, kad dėl jos gali kilti tarpvalstybiniai ginčai gamybos perkėlimo atvejais, esama tvirto pagrindo ES dalyvauti stebint tarpvalstybinį restruktūrizavimą. Tokios finansavimo priemonės kaip EGF numato galimybę teikti tarpvalstybines paraiškas, tačiau praktiškai dauguma paraiškų dėl aktyvių intervencijų į darbo rinką po restruktūrizavimo paprastai yra nacionalinio lygmens.
- Kita galimo tarpvalstybinio ginčo dėl tarptautinio restruktūrizavimo sritis yra susijusi su faktiniu arba numanomu regioninių arba nacionalinių subsidijų naudojimu siekiant paskatinti tarptautines įmones perkelti gamybą. Tokia pagalba, jei ji teikiama, paneigia nuostatą, kad visos įmonės konkuruoja vienodomis sąlygomis, nes ji daugiausia skirta didesnėms įmonėms, kurios paprastai ir yra pagrindinės šios pagalbos gavėjos. Taip pat susidaro įspūdis, kad įmonių sprendimus, dėl kurių gali būti prarasta daugybė darbo vietų ir žmonės gali patirti didelių sunkumų, galimybė gauti subsidijas nulemia tiek pat, kiek ir kitos komercinės priežastys.
- Tarptautinių įmonių žmogiškųjų išteklių politika vis dažniau formuojama pasauliniu (o ne ES) lygmeniu, o dauguma darbdaviams taikomų teisinių reikalavimų (susijusių su darbo laiku, sveikata ir sauga, socialine apsauga ir darbo užmokesčiu) yra nacionalinio lygmens. Nors tarpvalstybinis restruktūrizavimas aiškiai patenka į Europos darbo tarybų kompetencijos sritį, jos neturi pakankamai galimybių ir teisių daryti įtaką šiems procesams. Šis ribotumas tampa dar akivaizdesnis, kai daugiašaliai sprendimai priimami pasauliniu lygmeniu, o vietos ar nacionalinė vadovybė turi ribotą veiksmų laisvę.

Politikos orientyrai

- 2008–2009 m. pasaulinė finansų krizė turėjo neigiamos įtakos tarptautinių investicijų srautams, nes tarptautinės įmonės pakeitė tarptautinės plėtros tendencijas. Tiesioginių užsienio investicijų srautai, palyginti su pasaulio bendruoju vidaus produktu (BVP), 2018 ir 2019 m. buvo mažesni nei 2010 m. Tikėtina, kad dėl COVID-19 krizės tokie srautai dar labiau sumažės, sutrumpės ir supaprastės pasaulinės vertės grandinės ir šiek tiek sulėtės ekonominė veikla valstybių viduje.

Papildoma informacija

2020 m. Europos restruktūrizavimo stebėjimo centro ataskaita: tarpvalstybinis restruktūrizavimas pateikiama adresu <http://eurofound.link/ef20024>.

Mokslinių tyrimų vadovas – John Hurley.

information@eurofound.europa.eu